

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ - ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

UDC 81
UDC 82
UDC 008



ISSN 2545-3998

ПАЛИМПСЕСТ

МЕЃУНАРОДНО СПИСАНИЕ ЗА ЛИНГВИСТИЧКИ, КНИЖЕВНИ
И КУЛТУРОЛОШКИ ИСТРАЖУВАЊА

PALIMPSEST

INTERNATIONAL JOURNAL FOR LINGUISTIC, LITERARY
AND CULTURAL RESEARCH

ГОД. II, БР. 3
ШТИП, 2017

VOL. II, NO 3
STIP, 2017

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

Год. II, Бр. 3
Штип, 2017

Vol. II, No 3
Stip, 2017

ISSN 2545-3998

<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

ПАЛИМПСЕСТ

Меѓународно списание за лингвистички, книжевни
и културолошки истражувања

ИЗДАВА

Универзитет „Гоце Делчев“, Филолошки факултет, Штип,
Република Македонија

ГЛАВЕН И ОДГОВОРЕН УРЕДНИК

Ранко Младеноски

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

Виктор Фридман, Универзитет во Чикаго, САД
Толе Белчев, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Нина Даскаловска, Универзитет „Гоце Делчев“, Република Македонија
Ала Шешкен, Универзитет Ломоносов, Руска Федерација
Олга Панкина, НВО Македонски културен центар, Руска Федерација
Георгета Раца, Универзитет Банат, Романија
Астрид Симоне Грослер, Универзитет Банат, Романија
Горан Калоѓера, Универзитет во Риека, Хрватска
Дејан Дуриќ, Универзитет во Риека, Хрватска
Шандор Чегледи, Универзитет во Панонија, Унгарија
Ева Бус, Универзитет во Панонија, Унгарија
Хусејин Озбај, Универзитет Гази, Република Турција
Зеки Ѓурел, Универзитет Гази, Република Турција
Елена Дараданова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Ина Христова, Универзитет „Св. Климент Охридски“, Република Бугарија
Џозеф Пониах, Национален институт за технологија, Индија
Сатхарај Венкатесан, Национален институт за технологија, Индија
Петар Пенда, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Данило Капасо, Универзитет во Бања Лука, Босна и Херцеговина
Мета Лах, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Намита Субиото, Универзитет во Љубљана, Република Словенија
Ана Пеличер-Санчез, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Мајкл Грини, Универзитет во Нотингам, Велика Британија
Татјана Гурин, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Диана Поповиќ, Универзитет во Нови Сад, Република Србија
Жан Пол Мејер, Универзитет во Стразбур, Република Франција
Жан Марк Веркруз, Универзитет во Артуа, Република Франција
Регула Бусин, Швајцарија
Натале Фиорето, Универзитет во Перуца, Италија
Оливер Хербст, Универзитет во Вурцбург, Германија

PALIMPSEST

International Journal for Linguistic, Literary
and Cultural Research

PUBLISHED BY

Goce Delcev University, Faculty of Philology, Stip,
Republic of Macedonia

EDITOR-IN-CHIEF

Ranko Mladenoski

EDITORIAL BOARD

Victor Friedman, University of Chicago, United States of America
Tole Belcev, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Nina Daskalovska, Goce Delcev University, Republic of Macedonia
Alla Sheshken, Lomonosov Moscow State University, Russian Federation
Olga Pankina, NGO Macedonian Cultural Centre, Russian Federation
Georgeta Rata, Banat University, Romania
Astrid Simone Grosler, Banat University, Romania
Goran Kalogjera, University of Rijeka, Croatia
Dejan Duric, University of Rijeka, Croatia
Sándor Czeglédi, University of Pannonia, Hungary
Éva Bús, University of Pannonia, Hungary
Husejin Ozbaj, GAZI University, Republic of Turkey
Zeki Gurel, GAZI University, Republic of Turkey
Elena Daradanova, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Republic of Bulgaria
Ina Hristova, Sofia University "St. Kliment Ohridski", Republic of Bulgaria
Joseph Ponniah, National Institute of Technology, India
Sathyaraj Venkatesan, National Institute of Technology, India
Petar Penda, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Danilo Capasso, University of Banja Luka, Bosnia and Herzegovina
Meta Lah, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Namita Subiotto, University of Ljubljana, Republic of Slovenia
Ana Pellicer Sanchez, The University of Nottingham, United Kingdom
Michael Greaney, Lancaster University, United Kingdom
Tatjana Durin, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Diana Popovic, University of Novi Sad, Republic of Serbia
Jean-Paul Meyer, University of Strasbourg, French Republic
Jean-Marc Vercrey, Artois University, French Republic
Regula Busin, Switzerland
Natale Fioretto, University of Perugia, Italy
Oliver Herbst, University of Wurzburg, Germany

РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ

Драгана Кузмановска
Толе Белчев
Нина Даскаловска
Билјана Ивановска
Светлана Јакимовска
Марија Леонтиќ
Јована Караникиќ Јосимовска

ЈАЗИЧНО УРЕДУВАЊЕ

Даница Гавриловска–Атанасовска (македонски јазик)
Весна Продановска (англиски јазик)
Толе Белчев (руски јазик)
Билјана Ивановска (германски јазик)
Марија Леонтиќ (турски јазик)
Светлана Јакимовска (француски јазик)
Јована Караникиќ Јосимовска (италијански јазик)

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Славе Димитров

АДРЕСА

ПАЛИМПСЕСТ
РЕДАКЦИСКИ СОВЕТ
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бр. 10-А
п. фах 201
МК-2000 Штип, Македонија
ISSN 2545-3998
<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

Меѓународното научно списание „Палимпсест“ излегува двапати годишно во печатена и во електронска форма на посебна веб-страница на веб-порталот на Универзитетот „Гоце Делчев“ во Штип:

<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Трудовите во списанието се објавуваат на следните јазици: македонски јазик, англиски јазик, германски јазик, француски јазик, руски јазик, турски јазик и италијански јазик.

Трудовите се рецензираат.

EDITORIAL COUNCIL

Dragana Kuzmanovska
Tole Belcev
Nina Daskalovska
Biljana Ivanovska
Svetlana Jakimovska
Marija Leontik
Jovana Karanikik Josimovska

LANGUAGE EDITORS

Danica Gavrilovska-Atanasovska (Macedonian language)
Vesna Prodanovska (English language)
Tole Belcev (Russian language)
Biljana Ivanovska (German language)
Marija Leontik (Turkish language)
Svetlana Jakimovska (French language)
Jovana Karanikik Josimovska (Italian language)

TECHNICAL EDITOR

Slave Dimitrov

ADDRESS

PALIMPSEST
EDITORIAL COUNCIL
Faculty of Philology
Krste Misirkov 10-A
P.O. Box 201
MK-2000, Stip, Macedonia
ISSN 2545-3998
<http://js.ugd.edu.mk/index/PAL>

The International Scientific Journal “Palimpsest” is issued twice a year in printed form and online at the following website of the web portal of Goce Delcev University in Stip:
<http://js.ugd.edu.mk/index.php/PAL>

Papers can be submitted and published in the following languages: Macedonian, English, German, French, Russian, Turkish and Italian language.

All papers are peer-reviewed.

СОДРЖИНА / TABLE OF CONTENTS

ПРЕДГОВОР

Ранко Младеноски, главен и одговорен уредник

FOREWORD

- 11 Ranko Mladenoski, editor-in-chief

ЈАЗИК / LANGUAGE

- 15 **Виолета Јанушева**
ПРАВИЛНАТА УПОТРЕБА НА НАВОДНИЦИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ
ЈАЗИК – УСЛОВ ЗА СТАБИЛНОСТА НА ЈАЗИЧНАТА НОРМА
Violeta Januševa
THE CORRECT USE OF THE QUOTATION MARKS IN THE MACEDONIAN
LANGUAGE – A REQUIREMENT FOR THE STABILITY OF THE
LANGUAGE NORM
- 29 **Marija Leontik**
STANDART TÜRK DİLİNİN YUMUŞAKLIĞI VE AHENKLİLİĞİ
Marija Leontik
SOFTNESS AND MELODY IN STANDARD TURKISH LANGUAGE
- 41 **Милена Касапоска-Чадловска**
АТРИБУТОТ ВО ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК И НЕГОВИТЕ ЕКВИВАЛЕНТИ
ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК: МЕТАЈАЗИЧНИ СЛИЧНОСТИ И РАЗЛИКИ
Milena Kasaposka-Chadlovska
THE ATTRIBUTE IN THE FRENCH LANGUAGE AND ITS EQUIVALENTS
IN THE MACEDONIAN LANGUAGE: METALANGUSTIC SIMILARITIES
AND DIFFERENCES
- 51 **Evaine Le Calvé Ivičević, Barbara Vodanović**
DES VERTES ET DES PAS MÛRES: FRUITS ET LÉGUMES DANS LES
PHRASÈMES FRANÇAIS ET CROATES
Evaine Le Calvé-Ivicevic, Barbara Vodanovic
TRICKY VEGGIES: FRUIT AND VEGETABLES IN FRENCH AND
CROATIAN PHRASES
- 63 **Валентина Милошевиќ-Симоновска**
ЈАЗИЧНАТА ПОЛИТИКА НА ФАШИЗМОТ ВО ИТАЛИЈА И БОРБАТА
ПРОТИВ ДИЈАЛЕКТИТЕ (АНТИДИЈАЛЕКТНА КАМПАЊА)
Valentina Milosevikj-Simonovska
LINGUISTIC POLITICS OF FASCISM AND THE BATTLE AGAINST
DIALECTS (ANTI-DIALECT CAMPAIGN)
- 69 **Meri Basovska, Biljana Ivanovska**
GERMAN NATIVE SPEAKERS' USE OF MODIFICATION DEVICES OF
THE SPEECH ACT OF REQUEST

79 Pierino Venuto
UN'IPOTESI: LANORMATASSO. L'IMPERFETTO SENZALABIODENTALE:
-EA -EVA NEI CANTI DI GIACOMO LEOPARDI
Pierino Venuto
HYPOTHESIS: TASSO'S RULE. THE IMPERFECT TENSE WITHOUT
LABIODENTAL: -EA -EVA IN THE GIACOMO LEOPARDI'S CANTI

89 Antonella Zapparrata
L'IMPORTANZA DELLA NUOVA LINGUA ITALIANA NE LA VITA
MILITARE DI DE AMICIS
Antonella Zapparrata
THE IMPORTANCE OF THE NEW ITALIAN LANGUAGE IN VITA MILITARE
BY E. DE AMICIS

КНИЖЕВНОСТ / LITERATURE

107 Franco Costantini
L'ÉTRANGER DI A. CAMUS E UOMINI E NO DI E. VITTORINI: UN
CONFRONTO
Franco Costantini
L'ÉTRANGER BY A. CAMUS E EOMINI E NO BY E. VITTORINI: A
COMPARISON

119 Марија Ѓорѓиева-Димова
ПАЛИМПСЕСТНА ТРАНСВЕРЗАЛА: ТОПОСОТ КАКО
ИНТЕРТЕКСТУАЛНА ИНТЕРСЕКЦИЈА
Marija Gjorgjieva Dimova
A PALIMPSESTIC TRANSVERSAL: TOPOS AS AN INTERTEXTUAL
INTERSECTION

129 Луси Караниколова-Чочоровска
ЗА ЖЕНСКИОТ МЕНТАЛИТЕТ И ИДЕНТИТЕТ ВО РАСКАЗОТ „ЖЕНАТА
НА ПОКОЈНИКОТ“ ОД БОРА СТАНКОВИЌ
Lusi Karanikolova-Chochorovska
ABOUT FEMALE MENTALITY AND IDENTITY IN THE STORY „THE
DEAD MAN'S WIFE” BY BORA STANKOVIC

139 Kadriye Türkan
BALKAN TÜRK MASALLARINDA RÜYANIN İŞLEVLERİ
Kadrije Turkan
THE FUNCTION OF DREAM IN BALKAN TURKISH FOKTALES

149 Amra Memić
MARCEL PROUST AND ZEN-BUDDHISM (WHAT IS SATORI AND WHY IS
PROUST BUDDHISTS?)

- 161 Катерина Петровска-Кузманова**
УЛОГАТА НА ДИМИТАР И КОНСТАНТИН МИЛАДИНОВЦИ ВО
РАЗВОЈОТ НА МАКЕДОНСКАТА ФОЛКЛОРИСТИКА
Katerina Petrovska Kuzmanova
THE ROLE OF MILADINOVCI BROTHERS IN THE DEVELOPMENT
FOLKLORISTIC IN MACEDONIA

КУЛТУРА / CULTURE

- 171 Родна Величковска**
КАРТОГРАФИРОВАНИЕ КАК МЕТОД ОПРЕДЕЛЕНИЯ ГРАНИЦ
МУЗЫКАЛНЫХ ДИАЛЕКТОВ В МАКЕДОНСКОМ ОБРЯДОВОМ
НАРОДНОМ ПЕНИИ
Rodna Velichkovska
MAPPING AS A METHOD FOR DETERMINING BOUNDARIES OF
MUSICAL DIALECTS IN MACEDONIAN RITUAL FOLK SINGING

- 183 Стојанче Костов**
КРАТОК ОСВРТ НА ОРСКАТА ТРАДИЦИЈА ВО ЕТНИЧКИТЕ ПРЕДЕЛИ
ЖЕГЛИГОВО, СРЕДОРЕК И СЛАВИШТЕ (СО ПОСЕБЕН АКЦЕНТ НА
НЕКОЛКУ СЕЛА ВО СРЕДОРЕК)
Stojanche Kostov
BRIEF OVERVIEW OF THE DANCE TRADITION IN THE ETHNIC
REGIONS OF ZHEGLIGOVO, SREDOREK AND SLAVISHTE (WITH
SPECIAL EMPHASIS OF SEVERAL VILLAGES IN SREDOREK)

- 193 Kamila Milkowska-Samul**
PER UNA NUOVA IMMAGINE DELLE DONNE IN TV ITALIANA – ALCUNE
RIFLESSIONI IN BASE ALLA FICTION GOMORRA
Kamila Milkowska-Samul
FOR A NEW IMAGE OF WOMEN ON ITALIAN TELEVISION – SOME
CONSIDERATIONS AROUND THE SERIES GOMORRA

- 205 Екатерина Намичева, Петар Намичев**
ТРАНСФОРМАЦИЈАТА НА КУЛТУРОЛОШКИОТ ПРОЦЕС ПОВРЗАН
СО ТРЕТМАНОТ НА ИСТОРИСКИТЕ ОБЈЕКТИ ВО ГРАДОТ
Ekaterina Namiceva, Petar Namicev
THE TRANSFORMATION OF THE CULTURAL PROCESSES RELATED TO
TREATMENT OF THE CITY HISTORICAL BUILDINGS

МЕТОДИКА НА НАСТАВАТА / TEACHING METHODOLOGY

- 219 Rea Lujčić**
TRANSLANGUAGING OR TRANSGRESSING LANGUAGE BORDERS TO
COMMUNICATE AND TO LEARN IN INTERNATIONAL SCHOOLS

229 Nuray Kayadibi, Necati Demir
MAKEDONYA'DA YAŞAYAN TÜRK ÇOCUKLARININ YAZILI ANLATIM
BECERİLERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME
Nuray Kayadibi, Necati Demir
AN ANALYSIS OF WRITTEN EXPRESSIONS OF TURKISH CHILDREN
LIVING IN MACEDONIA

245 Татјана Илиевска, Нина Даскаловска
ИНЦИДЕНТНО УСВОЈУВАЊЕ НА НОВ ВОКАБУЛАР ПРЕКУ ЧИТАЊЕ
НА БАСНИ
Tatjana Ilievska, Nina Daskalovska
INCIDENTAL VOCABULARY ACQUISITION THROUGH READING
FABLES

ПРИКАЗИ / BOOK REVIEWS

257 Ранко Младеноски
КНИЖЕВНИТЕ „ДЕШИФРИРАЊА“ НА ВЕНКО АНДОНОВСКИ
Ranko Mladenoski
LITERARY “DECODING” BY VENKO ANDONOVSKI

273 Марија Гркова
ПОЛЕЗЕН ТУРСКО-МАКЕДОНСКИ УЧЕБНИК ОД МАРИЈА ЛЕОНТИЌ
Marija Grkova
USEFUL TURKISH-MACEDONIAN TEXTBOOK BY MARIJA LEONTIC

ДОДАТОК / APPENDIX

281 ПОВИК ЗА ОБЈАВУВАЊЕ ТРУДОВИ
ВО МЕЃУНАРОДНОТО НАУЧНО СПИСАНИЕ „ПАЛИМПСЕСТ“
CALL FOR PAPERS
FOR THE INTERNATIONAL SCIENTIFIC JOURNAL “PALIMPSEST”

Марија Ѓорѓиева-Димова

ПАЛИМПСЕСТНА ТРАНСВЕРЗАЛА: ТОПОСОТ КАКО ИНТЕРТЕКСТУАЛНА ИНТЕРСЕКЦИЈА

Апстракт: Целта на овој текст е да понуди теоретско-интерпретативно елаборирање на топосот како една интертекстуална варијанта. Поаѓајќи од теориските дескрипции на топосот како интертекстуална интерсекција и неговите импликации во однос на палимпсестната природа на книжевноста и нејзините мнемонички функции, текстот, конкретно, се фокусира врз топосот фигури на меморија како интертекстуална и интердискурзивна интерсекција/ споделено наследство помеѓу фолклорот, историјата и уметничката книжевност, како и врз интерпретацијата на неговите модалитети и функции во книжевен контекст.

Клучни зборови: *топос, фигури на меморија, интертекстуалност, палимпсест.*

Ако се посматра низ призмата на памтењето, литературата се појавува како мнемотехничка уметност par excellence. Таа го креира просторот на памтењето во којшто текстовите-претходници се преземаат преку различни степени на трансформација.

Ренате Лахман

1. Појдовни теориски премиси

Предмет на интерес на овој текст се теориските и мнемоничките импликации на создавањето и на проучувањето на топосот фигури на меморија. Овие импликации се темелат врз две теориски премиси: прво, врз елаборациите на топосот како интертекстуална варијанта која функционира според принципот на „интертекстуална интерсекција“ (Oraić, 1990, стр. 13); второ, врз одредувањето на фигурите на меморија како „дел од колективната меморија на еден народ и на еден субјект кој се стреми да се олицетвори во различни дискурзивни практики“. (Kulavkova, 2009, стр. 44).¹ Нашиот фокус е поставен врз книжевните отелотворувања на топосот фигури на меморија

¹ „Во форма на текстуализирана семиотиизирана информација, во форма на усна информација врежана во јазикот на преданието, легендата, митот, во форма на визуелна и на мултимедијална информација втисната во скаменетиот јазик на симболот, во наследените фрустрации, во етно-ставовите и колективните трауми, во говорниот јазик во форма на лексички, морфолошки, синтаксички и семантички белези, во багажот на колективниот менталитет, во алузивната и дејствената моќ на стереотипите“. (Kulavkova, 2009, стр. 44).

којшто ја потврдува својата валентност во неколку теориски контексти, актуализирајќи одделни концепции (првенствено оние кои припаѓаат на славистичката семиотичка и интертекстуална парадигма – теориите на Јуриј М. Лотман, на Ренате Лахман, на Игор Смирнов, на Дубравка Ораиќ Толиќ), подеднакво, актуализирајќи ги и категориите кои се оперативни во нив (како, на пример, интертекстуалноста и нејзините видови, меморијата и одделните мнемотехнички операции, рецепцијата, семиотичките функции на текстот, односот значење – смисла).

Разгледуваниот комплекс импликации на топосот фигури на меморија, покрај теориската втемеленост, има и своја интерпретативна потврда и поткрепа во примери од македонската книжевност од XX и од XXI век, избрани според личната читателска преференција: во циклусот песни за Марко Крале од Блаже Конески, вклучително и песната *Болен Дојчин*, во романот *Крале Марко* од Слободан Мицковиќ и во драмата *Болен Дојчин* од Георги Сталев. Имајќи ги предвид тезите кои се изложени во некои од текстовите објавени во зборникот *Црна Арапина како фигура на меморија* (тезите за Крале Марко како „историски супстрат на Болен Дојчин“ (Kulavkova, 2009, стр. 44) и како „историска хиперболизирана фигура антагонист на Црна Арапина“) (Kulavkova, 2009, стр. 41), станува очигледно дека фигурата на Марко Крале, редовно, е интегрирана во бинарно-опозитните, па и во трипартитните структури што ги повлекуваат релациите меѓу Црна Арапина, Болен Дојчин, Лепа Ангелина. Оттаму, сфатени како членови-конституенти на една тематска целина, секоја од овие фигури на меморија, поставена како иницијален предмет на интерес, нужно, го наложува навраќањето и врз преостанатите со што се оправдува и изборот на овие книжевни примери.

2. Теориските импликации на топосот како интертекстуална интерсекција

Таксативно изложени теориските импликации на топосот фигури на меморија упатуваат на поширок спектар теориски концепции и категории, што ги мобилизира сите чинители во книжевната комуникација (и авторот, и текстот, и читателот).

1. Топосот е хипертекстуален феномен: неговата конститутивна одлика не се состои во ефективното присуство на прототекстот, туку во релацијата на трансформација што хипертекстот ја воспоставува кон хипотекстот, кој не мора да се именува, „ама без којшто хипертекстот не би постоел“ (Женет, 2003, стр. 69) и, секако, не би бил разбирлив. Токму моментот на трансформација ја индицира и коментаторската импрегнираност на хипертекстуалните релации. Впрочем, книжевните актуализации на топосот, редовно, оперираат со трансформативно-коментаторските постапки.

2. Топосот е прототекст: ако топосот се дедуцира врз основа на мноштвото текстовни конкретизации, тогаш секоја негова следна текстовна реализација упатува на некоја претходна текстуализација, т.е. на конкретен прототекст (книжевен или некнижевен), кој се статусира како предлошка во одредена текстовна низа и чијшто статус на прототекст, помалку или повеќе,

експлицитно е назначен во манифестниот текст. Топосот како конкретизиран прототекст во песните на Блаже Конески е сигнализирани низ мотоцитатите преземени од легендите/ преданијата собрани и запишани од страна на Марко Цепенков. Во случајот на Мицковиќ, прототекстот е експлицитан од страна на самиот автор во поговорот, кој има улога на паратекст. „Основната замисла беше да се следат структурата и поентите на циклусот на Конески, што е, се надевам, запазено во сиот тек на раскажувањето. Во текстот, во секоја глава, вградени се по стих или два од песните на Конески и синтагми од легендите на Цепенков, така да бидат препознатливи и кога се парафразирани, да му дадат свој печат на ракописов кој им е ним посветен“. (Мицковиќ, 2003, стр. 100). Во случајот на Георги Сталев, на почетокот од драмата, насловен како интродукција, интегрално е цитиран конкретниот прототекст – народната песна *Болен Дојчин*. Понатаму, во фусотите се упатува и на преостанатите прототекстови, главно, различните варијанти на песната *Болен Дојчин* во *Зборникот* на Миладиновци, но и истоимената песна на Конески.²

3. Топосот е поттекст, во смисла на одреден текстуален комплекс (од книжевна или од некнижевна провиниенција), независно од тоа дали тој комплекс се однесува на одредена традиција или, пак, на нејзин сегмент. Притоа, топосот-поттекст во рамките на дадениот текст се подразбира и се идентификува во согласност со компетенциите на читателот и во согласност со неговата „(интер)текстуална енциклопедија“. (Есо, 2002, стр. 212). Во песните на Конески каде што отсуствува (мото)цитатната врска со прототекстот (како, на пример, во песната *Болен Дојчин*) топосот, главно, е оприсутнет поттекстуално, калкулирајќи со читателската компетенција и енциклопедија како предуслов на рецепцијата.

4. Топосот претставува контекст во двојна смисла:

а) Од една страна, тој го претставува фонот врз којшто станува можна рецепцијата на секоја негова конкретна текстовна реализација. Следствено, топосот го активира семиотичкото читање кое, во истовреме, е споредбено и корелативно. Корелативноста во рецепцијата е неминовна со оглед на тоа што во низата од книжевни и некнижевни варијации на топосот секогаш постои можноста хетерогените членови во текстовната низа да се читаат низ анафоричко-катафоричка референција, која во рецепцијата на конкретниот текст е иницирана асоцијативно-реминесцентно или, пак, со посредство на трансформативните модуси, без оглед на нивната жанровска припадност. Семиотичкото, критичкото читање за коешто говори Умберто Еко (2001, стр. 29), пак, се манифестира со оглед на тоа што топосот, како хипертекстуален феномен, очекува компетентен, критички читател кој ќе ја детектира двојната кодираност на дадениот текст: значи и неговата референцијална поставеност кон туѓите текстовни манифестации на дадениот топос, и трансформацијата на којашто се подложува референцијата во манифестниот текст. И токму

² Сталев во голема мера му олеснува на читателот со оглед на тоа што ги открива своите извори: „Со оваа поетска идеја завршува песната *Болен Дојчин* од Блаже Конески“. (1999, стр. 64); „Од кукушката варијанта на *Болен Дојчин*, песната под реден број 155 во *Зборникот* на Миладиновци“ (1999, стр. 96); „Според првата варијанта на песната *Болен Дојчин* број 88 во *Зборникот* на Миладиновци“. (1999, стр. 97).

двојната кодираност на топосот ги содржи неговите семантички потенцијали, чијашто актуализација е во надлежност на читателите. Имено, меѓу текстот којшто го чита читателот и текстовите коишто референцијално-асоцијативно се оприсутнуваат во неговото читателско искуство, се продуцира и трет, имплицитен текст – текстот на читателовото толкување и разбирање, како точка на пресек меѓу присутниот и отсутниот текст и, следствено, како одредена конкретизација на значенските латенции. Во таа смисла, цитатно-парафразираните референции во текстовите на Конески и на Мицковиќ само реминисцентно-фрагментарно ја конкретизираат врската со прототекстот-топос, чиешто интегрално познавање од страна на читателот е неопходен предуслов за афирмација на топосот како фон врз којшто ќе се доловат сите нијанси на хипертекстуална трансформација што ја реализираат овие автори. Драмата на Сталев, пак, преку интегрално цитираната народна песна подиректно ја одржува врската со тој фон, макар што поттекстот, во вистинска смисла, е вткаен во драмскиот текст низ алузиите, низ парафразите и низ реминисценциите. Конески во есејот *Еден опит* ќе даде едно објаснување на постапката што ја употребува во својот поетски циклус: „Сите тие (традиционални мотиви) веќе се присутни во свеста на колективот, авторот преку нив стапува полесно во врска со својот аудиториум, наоѓа спонтан одглас во него, а едновременно на самиот колектив му дава можност да одмери во колкав обем и со каков успех е извршена иновацијата“. (Конески, 1990, стр. 255).

б) Од друга страна, топосот е контекст којшто се создава низ пресекот меѓутекстовни поврзувања и надоврзувања, што го овозможува легитимирањето на поединечните текстови во системот на книжевната традиција, придонесувајќи за нејзиното палимпсестно обликување, т.е. за перманентниот процес на допишување и на препишување низ пресекот вербални и невербални текстови што коегзистираат во просторот и во времето. Таквата дијахрониска низа од текстовни реализации на топосот има и синхронски ефект во однос на можноста од споредбено проучување и толкување на комплексот вербални и невербални текстови, не само во рамките на една традиција туку и во рамките на неколку традиции истовремено (балкански, јужнословенски, словенски, медитерански).

5. Топосот е еден индикатор на книжевниот континуитет (и не само во рамките на националната литература и култура): ако секоја текстуална конкретизација на топосот манифестира освестен творечки, коментаторски однос кон традицијата,³ кон одреден прототекст или поттекст, тогаш секој актуелен текст, и во неговата продукција и во неговата рецепција, бара реактуализирање на тој топос, односно свест за неговото постоење и за фазите на неговата еволуција.

6. Топосот е еден облик на афирмација на процесот на „продуктивната рецепција“ (Mög – Grünevald, 1987). Авторот, првенствено и нужно, е читател чиешто читателско искуство учествува во неговата творечка продукција,

³ Есеите на Конески (*Еден опит*) и на Мицковиќ (*Песните за Марко Крале на Блаже Конески*) претставуваат директна потврда на тој освестен однос кон традицијата.

евидентирајќи се како интертекстуален слој во конкретните дела, значи како уште една текстовна манифестација на топосот. Притоа, рецептивно-продуктивниот процес имплицира градиран интерпретативен однос кон топосот: од една страна, препознатлив е реинтерпретативниот однос, којшто е интериоризиран во конкретната авторско-текстовна варијација на топосот; од друга страна, на повисоко рамниште, препознатлив е и метаинтерпретативниот однос кон веќе постоечките текстуални реализации на дадениот топос, а кои веќе се акумулирани во читателското искуство на авторот. Впрочем, и Конески, со мотоцитатите преземени од Цепенков, и Мицковиќ, со посветата „во спомен на Цепенков и на Конески“, со поговорот и со есејот-толкување на циклусот песни на Конески,⁴ и Сталев, со цитираната народна песна и со фусотните објаснувања, го демистифицираат своето читателско искуство кое, пред очите на читателите, продуктивно-креативно го трансформираат во поетска, во романескна и во драмска афирмација/трансформација на топосот.

7. Топосот имплицира изоморфност, со оглед на тоа што бројните варијации во неговата актуализација се само трансформации што чуваат (иста) информација, односно тоа се различни интерпретации на кои она што го изразуваат им е заедничко на некое подлабоко рамниште.

Во секој случај, реконтекстуализираните интерпретации го осведочуваат семиотичкиот живот на топосот и, следствено, семантичките збогатувања што ги добива тој во различните (кон)текстуализации (книжевни и некнижевни). Топосот, како интертекстуална интерсекција, значи како еден механизам на семантичка конституција на текстот, т.е. на „правење на смислата од смисла“ (Lachmann, 1988, стр. 105) недвосмислено генерира или „семантичка комплексција“ или „дисперзија на значењето“ (Lachmann, 1988, стр. 106) што, во крајна линија, подразбира комплекс од различни постапки кои имаат иста функција – да се потенцира семиозата како перманентен пренос на значење, односно да се демонстрира ресемантизацијата како креативен чин. Во таа смисла, топосот го артикулира принципот на конверзија (Smirnov, 1988, стр. 222-223) со оглед на тоа што го обезбедува ефектот на истовремена релевантност на претходниот и на актуелниот текст. Конечно, овие реконтекстуализации и смисловни дополнувања на топосот ја осведочуваат и неговата историчност. Во нашите книжевни примери, примарната реконтекстуализација го подложува топосот на процесите на лиризација и на фикционализација (или модернизација како што вели Конески), така што фокусот е поставен врз структурниот однос лирски субјект – лирски објект⁵ (во циклусот на Конески) и врз игрите со

⁴ Случајот на Мицковиќ е особено индикативен: неговиот толкувачки есеј е напишан во 1981 година, значи речиси две децении пред романот, така што во таа временска отсечка се случува процесот на творечка инкубација.

⁵ Во сите песни на Конески присутен е лирски субјект во прво лице (главно неименуван), кој се подразбира или врз основа на мотоцитатот или, пак, врз основа на читателското предзнаење. Наспроти него поставен е одреден лирски објект којшто е конкретизиран во вид на физичка препрека, искушение, дилема (градбата на Калето, борбата со стерна, соочувањето со бог). Исходот од судирот субјект – објект е веќе познат од фолклорните варијанти на топосот. Но, во

мултифокализацијата (во романот на Мицковиќ и во драмата на Сталев). На тој начин се обезбедуваат и смисловните интервенции евидентирани во очудувањето на топосот, во нагласениот рефлексивен однос, во претставувањето на една поинаква димензија на автоперцепција на овие фигури. Во крајна линија, реконтекстуализациите на топосот од страна на македонските автори водат кон демитологизација на митската и на епско-легендната фолија, а во насока на поголема антропоморфизација на овие фигури: во нагласувањето на човечката димензија, на универзалните етички дилеми, на психолошките состојби на „страв, на бес, на пад“.⁶ „Со тоа сум нашол начин да ја искажам својата животна филозофија, своите дилеми, своите возбуди и огорченија“ ја објаснува Конески својата поетска постапка (1990, стр. 254).

Во случајот на Слободан Мицковиќ, особено е индикативно што неговата рецепција на циклусот на Конески доживува и фикционална трансформација и интерпретација, но, исто така, има и толкувачко-есеистичка реакција. Имено, во 1981 година, непосредно по објавувањето на петтата песна од циклусот за Марко Крале на Конески, Мицковиќ го објавува својот есеј *Песните за Марко Крале на Блаже Конески*, кој, потоа, го интегрира и во својот роман како втор поговор-паратекст. Она што Мицковиќ ќе го констатира во своето толкување, а тоа е трансформативниот аспект на песните во однос на легендната предлошка, подоцна ќе го артикулира и во својот роман.

7. Преферирањето на синтагмата *фигури на меморија* наместо синтагмата *слики на сеќавање* Јан Асман го аргументира со фактот што фигурите не се однесуваат само на иконичкото туку и на наративното обликување. (Assmann, 2005, стр. 44). Опсервирани низ параметрите на топосот, овие фигури на меморија демонстрираат висок степен на наративна продуктивност: во принцип, елементарното фабуларно јадро се задржува на рамниште на препознатливост во сите текстовни конкретизации, што, секако, говори за виталноста на приказната, додека, разбирливо, се варираат само дискурзивните интервенции. Наспроти инваријантноста на фабулата/ приказната поставени се сижејните/ дискурзивните варијации коишто се реализираат во зависност од и во согласност со жанровските конвенции, во зависност од тенденциите за афирмативно или за контроверзно надоврзување на топосот (вклучително и тенденциите за демитологизација и за разбивање на стереотипните претставувања). Меѓутоа, дури и во овие случаи неопходно е знаењето на елементарното фабуларно јадро врз чија основа се изведуваат дискурзивните интервенции. Впрочем, како што тврди Ренате Лахман, фабулата станува интересна дури со разновидните акценти кои ги ставаат дополнителните прераскажувања. (Lachmann, 2002, стр. 192). Во поширока смисла, сите дополнителни интервенции на дискурзивно рамниште ја осведочуваат творечката ангажираност на авторот, дополнително мотивиран

песните на Конески тој објект се универзализира како општо место со предзнак на трагичен метафизички квалитет.

⁶ Вака се насловени поглавјата во романот.

со потребата да обезбеди што покреативен, што поинвентивен, што поочуден пристап кон веќе експлоатираниот топос. Таа потреба станува видлива токму во спрегата приказна – дискурс.

3. Мнемоничките импликации на топосот како интертекстуална интерсекција

Комплексот категории и постапки преку кои текстуално, видливо се оприсутнуваат и се следат, значи се проучуваат, манифестациите и спецификите на топосот фигури на меморија, станува индикативен и на дополнително рамниште каде што се евидентираат неговите мнемонички импликации. Овие импликации се втемелени врз две премиси:

1. Топосот е вид интертекстуална интерсекција меѓу сопствениот и туѓиот текст, што се реализира како делумно имплицитна релација, со оглед на имплицитноста на интертекстовите кои се вклучени во сопствената текстовна структура. (Ogaić, 1990, стр. 14).

2. Интертекстуалноста ја претставува меморијата на текстот: со посредство на интертекстуалноста, просторот на паметење е впишан во текстот на истиот начин како што текстот се впишува во просторот на меморијата, практично, пополнувајќи го просторот меѓу текстовите. Значи, секој текст преку својата интертекстуална обележаност се впишува во текстовната меморија на културата и, истовремено, ја реорганизира и ја менува со оглед на тоа што создава сопствен мнемонички простор кој, пак, е имплицитан со неговата интертекстуалност. Аналогно на овие премиси, топосот како интертекстуална варијанта може да се посматра како видлив модус кој го демонстрира функционирањето на мнемоничките процеси во книжевноста, сфатена како „мнемотехничка уметност *par excellence*, бидејќи ја втемелува меморијата на културата“ (Lachmann, 2002, стр. 209), односно бидејќи самата книжевност е чин на паметење. Топосот, како интертекстуален вид, т.е. интертекстуална интерсекција, преку своите текстовни манифестации постојано потврдува дека референтното подрачје на конкретниот текст е ситуирано во подрачјето на другите текстови, конституирајќи се притоа како меморија во текстот, во којашто, со посредство на другите текстови, се архивира културалното и семиотички кодираното искуство. Следствено, конкретната (интер)текстуална реализација на топосот не е само сеќавање на некоја претходна текстовна конкретизација (прототекст) туку и сеќавање на сите претходни интерпретации на дадениот топос. Несомнено, нашите книжевни примери повеќекратно ја потврдуваат оваа димензија. Во таа смисла, топосот реализира една од функциите на текстот што ги посочува Јуриј Лотман – функцијата на паметење: текстот не е само генератор на нова смисла, туку и „кондензатор на културното паметење“. (2006, стр. 21). Оттаму, секоја текстовна партикуларизација на топосот поседува капацитети да го чува сеќавањето за своите претходни контексти, така што за оној којшто го усвојува, текстот воспоставува метонимиски однос кон интегралното значење кое се реконструира и кое, следствено, го дополнува. „Семантичката аура што текстот ја создава околу себе стапува во одредени односи со

паметењето на културата (традицијата) сочувани во свеста на аудиториумот“.
(Лотман, 2006, стр. 22).

3. Топосот учествува и во обликувањето на т.н. креативно паметење што го постулира семиотиката на културата, а како опозит на информативното паметење (Lachmann, 2002, стр. 221): паметење кое е панхроно, просторно континуирано, отпорно кон времето, и каде што потенцијално е активен целокупниот текстуален масив на културата, подеднакво, активен за и активиран и од страна на авторот, и од страна на читателот.

4. Топосот ја афирмира реконструктивната интертекстуалност како една мнемоничка операција што ја среќаваме во типологијата на Игор Смирнов (1988, стр. 228): имено, топосот е одлична илустрација на тезата дека секој автор ја меморира информацијата којашто ја запамтил извесен претходник, така што, практично, помладиот автор го реконструира конкретниот интертекст кој ѝ припаѓа на одредена традиција. Во случајот на Конески тоа е сеќавањето на Цепенков, а во случајот на Мицковиќ (како што признава самиот тој на почетокот од романот) тоа е споменот на Марко Цепенков и на Блаже Конески. Во крајна линија, топосот ја демонстрира авторефлексивноста на авторската/ творечката меморија, нејзината насоченост кон самата себе, со оглед на тоа што писателот го памти процесот на паметење, а неговото книжевно дело функционира како упатување на упатувањето. Реконструктивноста, како една од детерминантите на фигурите на сеќавање, ја разгледува и Јан Асман според кого паметењето е реконструктивно и селективно, со оглед на тоа што корпусот на веќепостоечкото, веќемеморираното и семиотизираното секогаш се реорганизира во согласност со актуелните потреби и цели, независно од тоа дали се тие условени жанровски, поетички, идеолошки, политички. Тие реконструктивни тенденции се евидентни и во романот на Мицковиќ каде што, во согласност со контекстот на XX век, афирмацијата на топосот е дел од генералните процеси и потреби на превреднување и на преосмислување. Конески, пак, таа реафирмација ја иницира со потребата од иновација и од модернизација како што, впрочем, објаснува во својот есеј *Еден опит*. „Јас вршев иновација, ги вклопував старите пораки во современ израз и ги варирав по начин што му одговара на интересот на современиот човек“.
(1990, стр. 254). Сталев, пак, нуди свое објаснување: „Авторот на драмава *Болен Дојчин* ќе ја исползува оваа 'енигма' за да ја поврзе колку со историјата, толку и со некои современи случки и настани“.
(Сталев, 1999, стр. 59). Токму реконструктивно-селективниот пристап кон еден ист топос од страна на различни автори и текстови допушта да се следи транстекстуалната врска што се воспоставува меѓу различни текстови и автори, односно да се афирмира палимпсестната природа на книжевноста и нејзината мнемоничка функција. „Просторот на меморијата е впишан во текстот, како што текстот се впишува себеси во просторот на меморијата. Меморијата на текстот е неговата интертекстуалност“.
(Lachmann, 1997, стр. 15). „Мнемоничката функција на книжевноста ги провоцира интертекстуалните процедури или, поинаку, интертекстуалноста ја продуцира и ја одржува меморијата на книжевноста“.
(Lachmann, 2010, стр. 309).

4. Заклучок

Топосот фигури на меморија којшто во книжевен контекст се артикулира низ постапките на „транстекстуалност“, односно на „текстуалната трансцендентност на текстот“ (Женет, 2003, стр. 63), значи низ интертекстуалните, паратекстуалните и хипертекстуалните релации/ постапки, се покажа индикативен во двојна смисла:

1. во интерпретативна смисла, топосот претставува корисна алатка којашто обезбедува интерпретативно-споредбено промислување на одделните текстови, но и на текстовни традиции;

2. во теориска смисла, со оглед на тоа што теориската поливалентност на топосот подразбира не само интерпретативна верификација и функционалност на постојните теориски концепции и категории туку и нивно дополнување и, следствено, упатување на можноста од нивно споредбено линкување, подеднакво, како што тие врски се воспоставуваат и меѓу книжевните текстови.

Библиографија

- Женет, Ж. (2003). Палимпсести. Во К. Кулавова (Прир.), *Теорија на интертекстуалност*. Скопје: Култура.
- Конески, Б. (1990). *Ликови и теми*. Скопје: Култура.
- Конески, Б. (1990). *Песни*. Скопје: Култура.
- Лотман, Ј. (2006). *Семносфера*. Скопје: Три.
- Мицковиќ, Слободан. (2003). *Крале Марко*. Скопје: Слово.
- Сталев, Георги. (1999). *Болен Дојчин*. Скопје: Детска радост.

- Assman, J. (2005). *Kulturno pamćenje*. Zenica: Vrijeme.
- Eco, U. (2001). *Granice tumačenja*. Beograd: Paideia.
- Eco, U. (2002). *O književnosti*. Beograd: Narodna knjiga.
- Grünevald-Mög, M. (1987). Istraživanje utjecaja i recepcije, *Polja*, br. 335, 40-45.
- Kulavkova, K. (2009). From a Black God to a Black Arab: different mythical and historical actualizations of the universal matrix of Black. In K. Kulavkova (Ed.), *Interpretations: The Black Arab as a Figure of Memory*. Skopje: Macedonian Academy of Sciences and Arts.
- Lachmann, R. (1988). Intertekstualnost kao konstitucija smisla. In Z. Maković et al. (Eds.), *Intertekstualnost & Intermedijalnost*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Lachmann, R. (1997). *Memory and Literature: Intertextuality in Russian Modernism*. Minneapolis/ London: University of Minesota Press.
- Lachmann, R. (2002). *Phantasia. Memoria. Rhetorica*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Oraić-Tolić, D. (1990). *Teorija citatnosti*. Zagreb: GZH.
- Smirnov, I. (1988). Umjetnička intertekstualnost. In Z. Maković et al. (Eds.), *Intertekstualnost & Intermedijalnost*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.

Marija Gjorgjieva Dimova

A Palimpsestic Transversal: Topos as an Intertextual Intersection

Abstract: This text is an attempt to systematize theoretical and mnemonic implications of the topos figure of memory. The theoretical frame of the text refers to some conceptions of Y.M.Lotman, R. Lachmann, I. Smirnov and D.O.Tolić. The subject of the analysis are literary texts of three Macedonian authors: poem's cycle about Marko Krale by Blaze Koneski, the novel *Marko Krale* by Slobodan Mickovik and the play *Bolen Dojčin* by Georgi Stalev. The purpose of their interpretation is to confirm the validity and functionality of the topos figure of the memory in interpretative and theoretical sense.

Keywords: *topos, figures of memory, intertextuality, palimpsest.*

